

Oog in oog...

door Charles van Leeuwen

met

Giuseppe Dossetti¹

In de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw stelden velen zich de vraag, hoe een eigentijds monastiek leven eruit zou kunnen zien. Ze richtten gemeenschappen op die een nadrukkelijk moderne vorm kregen. Een van de pioniers van een nieuw en experimenteel religieus leven was de Italiaan Giuseppe Dossetti.

Conciliebloemen

De stichtingen van die jaren groeiden snel, maar bleken ook kwetsbaar te zijn. Ze waren niet koersvast en vielen ten prooi aan verdeeldheid, of konden zich niet handhaven wegens gebrek aan aanwas, middelen of ondersteuning. Sommige explodeerden op dramatische wijze, andere hadden alleen een tijdelijk oogmerk en hielden op een gegeven moment gewoon op te bestaan. Een halve eeuw later moeten we constateren dat veel van die nieuwe monastieke leefgroepen weer zijn verdwenen of een stil en bescheiden bestaan leiden. Wat overigens niet betekent dat ze mislukt zijn: sommige van die gemeenschappen hebben echt iets uitgestraald van het enthousiasme van de kerk van die jaren, andere hebben een of meer vernieuwingsintuïties dieper uitgewerkt. Ze hebben een tijdje gebleeid als kleurige conciliebloemen en het religieuze landschap met hun authentieke verkenningstocht verrijkt. En hier en daar bloeien ze nog steeds...

Monastieke pionier

Onder de monastieke pioniers van die jaren rond het Concilie bevonden zich veel markante persoonlijkheden. Een van hen was Giuseppe Dossetti (1913-1996). Na zijn studie rechten en een coördinerende rol in de ondergrondse werd hij een prominent politicus in de jaren van naoorlogse wederopbouw. Hij was o.a. nauw betrokken bij het schrijven van de nieuwe constitutie van Italië. Ofschoon hij een belangrijke functie in de christen-democratische partij verwierf en het gezicht werd van de linkervleugel ervan, zag Dossetti af van een verdere politieke carrière. Het politieke klimaat in Rome stond hem tegen, hij verlangde naar een veel diepere maatschappelijke en morele hervorming dan politiek mogelijk was. Nog voor zijn veertigste trok hij zich terug in Bologna om er een christelijke leefgroep te beginnen. Onder de bescherming van de vernieuwingsgezinde

kardinaal Lercaro, met wie hij later naar het Concilie zou gaan, ging hij met een groep mannen en vrouwen een gedurfd religieus avontuur aan, met keuzes waarvan de consequenties niet te overzien waren. Dossetti zelf heeft het idee van een visionaire stichting altijd gerelativeerd, hij zei dat hij gewoon met een groepje begonnen was om aandachtig de Schrift te lezen. Dat groepje zou uitgroeien tot de omvangrijke monastieke gemeenschap van de *Piccola Famiglia dell'Annunziata* (op dit moment 20 monniken, 60 monialen en 50 verbonden gezinnen).

De abdij weer ontruimd

Dossetti heeft ook de term 'monastiek' willen relativiseren. Hij was bang dat hij daarmee teveel idealen en ballast van de traditie zou binnenhalen en een te zwaar kloosterleven zou scheppen. Hij wilde liever lichte vormen voor zijn 'kleine familie', maar in de praktijk werd het leven wel heel kloosterlijk vormgegeven: vrijwel vanaf het begin legden de leden geloften af, droegen het habijt, woonden in gemeenschap en begonnen samen een uitvoerig getijdengebed te bidden. Lange tijd was ook een oude abdij, Monteveglio, schitterend gelegen op een bergtop tussen Bologna en Modena, de plaats waar de gemeenschap zich ontwikkelde. Toen het er te druk werd en de kleine familie voor zijn gevoel een te gecentraliseerde organisatie werd, koos Dossetti ervoor de monumentale abdij in te ruilen voor een aantal huurhuizen in de heuvels rondom. Zo kon het monastieke leven zich in familiale vormen verder ontwikkelen. Geen zwaar aangezette liturgische vormen, maar sobere diensten met een sterk accent op het samen lezen en delen van de Schrift. Geen grote gezamenlijke ondernemingen, maar eenvoudig werk om de kost te verdienen (vertalingen, ikonen- en paramentenatelier). Geen vaste onderwijstaken of actieve diocesane zielzorg in parochies, ofschoon daar wel op werd aangedrongen. Geen grote structuren om gasten in

onder te brengen, maar simpelweg een paar kamers bij de broeders of zusters in huis. In de alledaagse dingen kozen Dossetti en zijn gemeenschap voor eenvoudige en weinig opzienbarende vormen.

Het consequent leven vanuit de eenvoud, in een evangelisch perspectief, getuigde van een grote en radicale toewijding. Maar daarnaast maakten Dossetti en de zijnen nog enkele andere ingrijpende keuzes. Bijvoorbeeld om de Kleine Familie open te stellen voor (celibataire) broeders en zusters én gehuwde leken (echtparen, geen alleenstaanden). Twintig jaar na de start traden de families officieel tot de gemeenschap toe, met een aangepaste levensvorm, een officiële professie en volwaardige participatie in het bestuur. De lekentak zou een van de meest succesvolle aspecten van de stichting blijken. Dossetti kende aan deze vernieuwing zoveel belang toe, dat hij er bij de inrichting van zijn religieuze familie vanaf het begin rekening mee hield: alle vormen moesten ook voor leken volledig aanvaardbaar zijn. Zo kregen de gelofte een eigen benaming, namelijk die van eerlijkheid, armoede, stilte en bereidheid om samen te werken. Daarnaast bestond ook de belofte van voorzichtigheid, die inhield dat bij alle keuzes rekening zou worden gehouden met alle leden van de familie en nimmer mensen aan principes of theorieën zouden worden opgeofferd.

Vijftalig psalterium

Een andere bijzondere keus was om aan het samen lezen van de Schrift een centrale plaats toe te kennen. In de jaren vijftig en zestig, in een kerk en maatschappij waarin de bijbel nauwelijks werd gelezen, ging daar een revolutionaire kracht van uit. Ver voordat het Concilie pleitte voor een direct contact van de gelovige met het Woord van God (ook de leken gelovige), had dat in Monteveglio al gestalte gekregen. En nu de aandacht van kerk en maatschappij voor de bijbelse bronnen weer iets lijkt af te nemen, houdt Monteveglio het vuur brandende. Dagelijks is er voor het bidden van de psalmen en het lezen van de Schrift zoveel tijd ingeruimd, wel zeven uur, dat het bijna een dagtaak is geworden. De omgang met het Woord beperkt zich niet tot lezen, maar brengt ook een delen en verkondigen met zich mee en uiteraard een diepgaande studie. Vanuit de kleine familie, die altijd een grote intellectuele slagkracht heeft gehad, zijn tal van publicaties voortgekomen. Tekenend voor de omgang met de Schrift is het psalterium dat de gemeenschap gebruikt, waarin de psalmen in vijf talen naast elkaar staan: Hebreeuws, Grieks, Latijn, Italiaans en Arabisch (de andere taal van Israël). Voor zover mogelijk worden alle broeders en zusters met deze talen vertrouwd gemaakt.

Dubbele worteling

Een andere basiskeus van Dossetti was om systematisch het Oosten te gaan verkennen. De wereld van de oosterse godsdiensten oefende op hem, net als op veel anderen in die jaren, een enorme aantrekkingskracht uit. Een eerste stap leek het stichten van een gemeenschap in Jeruzalem. Principieel koos Dossetti ervoor om broeders en zusters Hebreeuws én Arabisch te laten leren, zodat ze met beide volken in het land contact konden krijgen en beide culturen leerden kennen. Die dubbele worteling was uniek voor een religieuze gemeenschap en zou gelegenheid bieden voor een diepgaande ontmoeting met zowel Jodendom als Islam. Op dit moment telt de kleine familie twee grote gemeenschappen in het Midden-Oosten, respectievelijk in Israël en Jordanië. Ze levert door haar presentie, studie en gebed een belangrijke bijdrage aan de voortgang van de dialoog tussen de drie Abrahamitische godsdiensten.

Terwijl de religieuze verkenning van het Nabije Oosten tot volle bloei kwam en een kennis opleverde die ook in multicultureel Europa van betekenis bleek te zijn, bleef de kennismaking met het Verre Oosten in een eerste fase steken. Ondanks veel reizen en diepgaande studie van Hindoeïsme en Boedhisme, lukte het Dossetti niet om de droom van een eigen gemeenschap in het Verre Oosten te verwezenlijken. Hij moest accepteren dat het te veel gevraagd was om met alle wereldgodsdiensten een dialoog aan te gaan.

De idealen van Monteveglio

Welbeschouwd had Dossetti zijn broeders en zusters zeer ambitieuze doelen voorgehouden, die de gemeenschap tientallen jaren in beslag zouden nemen en af en toe ook zwaar onder druk zetten. Te midden van de vele spanningsvelden van kerk en maatschappij van die jaren, wist de beminnelijke Dossetti de eenheid en het enthousiasme te bewaren. Met zijn rijzige, sierlijke gestalte in bruine pij was hij een indrukwekkende verschijning. Zijn grote bruine ogen keken je onderzoekend aan, met een nieuwsgierigheid en welwillendheid die direct uit het evangelie leken te komen. Op het eerste gezicht oogde hij zacht en misschien wel wat naïef, bij nadere kennismaking bleek hij taai en krachtig. Dossetti heeft een rijke maar ook veeleisende erfenis nagelaten. Het is voor zijn gemeenschap een mooie opgave om die te beheren en te zorgen dat de ranke conciliebloemen blijven doorbloeien.

¹ In: *De Kovel. Monastiek Tijdschrift voor Vlaanderen en Nederland* 3 (2010) nr 11, pp. 63-65.